

lig ud fra en forestilling om, at godsernes »hjemstavnsret« i landet kan skabe en vis forhåndssympati. Af nok så stor interesse er utvivlsomt oversigten over fredningssituationen, en problematik, der minsandten starter 1918, d.v.s. netop som lensafløsningslovene m.v. faktisk fratog godserne de økonomiske muligheder, som den iøvrigt velmente fredningslovgivning forudsatte. Men det næsten hadske, omend velargumenteret, så dog unægtelig post festum, indlæg imod lensafløsningen hører snarere hjemme i den moraliserende historietradition, som forfatteren så energisk bekæmper, omend med modsat fortegn.

Selve det med forfatterens egne fotos gennemillustrerede værk er opbygget efter princippet 1-2 siders tekst med tilhørende helsides billeder, hvorved 200-250 herregårde skildres. På den ene side for lidt til, at man kan undvære »Danske Slotte og Herregårde« endelige Trap, men samtidig er det nydeligt udstyrede trebindsværk alt for omfattende til, at det kan ligge i bilens handskerum.

Troels Dahlerup

Torben Christensen, Jakob H. Grønbæk, Erik Nørr, Jørgen Stenbæk: Kirkehistorisk Bibliografi. Færdigredigering ved Jakob H. Grønbæk og Erik Nørr. København, G. E. C. Gad 1979. 424 s. Kr. 295,85.

Forfatterne af Kirkehistorisk Bibliografi (K.B.) betegner selv værket som et pionerarbejde. »Der findes ikke – hvor forbløffende det end lyder – på noget sprog en tidssvarende kirkehistorisk bibliografi«, hedder det i forordets første sætning. Når man tænker på de årlige bibliografier i *Revue d'histoire ecclésiastique* (jfr. K.B. nr. 130), som måske kan forekomme noget uoverskuelige, men som overgår den foreliggende bibliografi i dækningsgrad (alene i 1977 bragte RHE 11.314 titler, i 1978 11.119, mod K.B.s ialt 6074 titler), eller på Cross og Livingstones *Oxford Dictionary of the Christian Church* (3. rev. udg. London 1977, jfr. K.B. nr. 97), hvis bibliografiske oplysninger efter de enkelte artikler jo i praksis former en overskuelig og særdeles anvendelig bibliografi over kirkehistorien – for nu blot at nævne et par eksempler – kan forfatterernes påstand umiddelbart godt lyde forbløffende. Man finder da også i K.B. et stiltiende dementi deraf, idet man i afsnittet *Kirkehistorie. Alment, A. Generelle værker, h) Bibliografier*, undersektion *kirkehistoriske*, faktisk finder 6 almene kirkehistoriske bibliografier, foruden et varierende antal spredt rundt omkring i bibliografiens mere specialiserede afsnit.

Når K.B. alligevel med rette må betragtes som et pionerarbejde, skyldes det værkets ikke fåtallige dyder. K.B. er mere righoldig end andre bibliografier, hvormed den er direkte sammenlignelig, den er den til dato mest ajourførte bibliografi, der findes, og den er særdeles velstruktureret. Forfatterne har bestræbt sig på at udvælge den nyeste litteratur, gennem hvilken brugeren så må finde frem til den ældre; af den ældre litteratur medtages 'klassiske' værker, som stadig må betragtes som værende af primær betydning for forskningen om emnet. Man kan således ikke klare sig bibliografisk med K.B. alene, når man søger litteratur om et kirkehistorisk emne, men K.B. er et højt kvalificeret instrument, der især vil kunne være til gavn og nytte i litteratursøgningens første, som bekendt ofte vanskeligste, faser.

Bibliografien er inddelt i to hovedafsnit, det første dækkende kirkehistorien alment og udenfor Norden, det andet Norden; kvantitativt fordelt på 4466 numre i første hovedafsnit mod 1608 numre i andet. Som hovedregel dækker hvert nummer over et selvstændigt værk, idet f. eks. tidsskriftartikler kun undtagelsesvis medtages.

I første hovedafsnit er systematikken, efter et større afsnit om kirkehistorien generelt, bestemt af den kronologiske inddeling i perioderne: tiden indtil 600, 600-1300, 1300-1800 og 19.-20. århundrede; indenfor de enkelte perioder meddeles titlerne i en orden,

der fører fra de generelle værker over særlige emner (med behørig hensyntagen til specielle fænomener indenfor perioden), hvorefter en regional underinddeling følger. – I afsnittet om Norden derimod følger efter periodeinddelingen en regional inddeling efter de nordiske hovedlande, hvorefter så først generelle værker, dernæst litteratur om specielle emner meddeles. Enkelte områder (Sønderjylland (Slesvig), Skånelandene, Færøerne og Grønland samt Island) er trukket ud af systemet og behandles særskilt.

Hele den systematiske opbygning præsenteres i klar og overskuelig form og giver brugeren af bibliografien en ubesværet adgang til litteraturen om et givent emne. Bibliografiens praktiske brugsværdi øges derudover af et særdeles fyldigt person-, sted-, emne- og forfatterregister (s. 349–424). Opstillingen af de enkelte værker i bibliografiens enkeltafsnit i en »prioriteret rækkefølge« forekommer derimod ikke helt gennemskuelig – først efter værkets type (1), dernæst efter værkets emnemæssige bredde (2), værkets omfang (3), affattelsessprog (4) og endelig udgivelsesår (5). Bortset fra typebestemmelsen, som er klar nok, er det i bibliografien umuligt at skelne mellem de opstillede kategorier, og man hjælpes ikke af forfatterne (f. eks. ved en særlig kategorinotation). Man vil med fordel kunne forenkle opstillingen efter mere entydige principper i en senere udgave af K.B. Iøvrigt er den systematiske findeling så nuanceret, at man sjældent føler behov for yderligere inddelinger i enkeltafsnittene.

K.B. er selektiv, og som det er tilfældet med alle selektive bibliografier er der enkelte både af de medtagne og af de ikke medtagne titler, der stikker i øjnene. Som helhed er K.B. imidlertid velafbalanceret, man har disponeret godt med den plads, der har været til rådighed. Den bibliografiske behandling af den medtagne litteratur er forbilledlig klar, ligesom iøvrigt hele bogens typografiske udstyr. – K.B. henvender sig nok i mindre grad til den fagspecialiserede kirkehistoriker end til de mange, der kommer til kirkehistorien for første gang eller udefra, fra andre fag. I denne sammenhæng opfylder K.B. et virkeligt behov. Den vil kunne spare mange litteratursøgende sjæle megen tid.

Erik Petersen

A. F. Nørager Pedersen: Prædikenens idéhistorie. København, Gyldendal 1980. 390 s., ill.

Mens udforskere af den økonomisk-soziale historie og den materielle kulturhistorie på flere områder har haft blik for værdien af de oplysninger om menigmands tilværelse, der findes i det forholdsvis fyldigt overleverede kildestof som prædikener udgør, ikke mindst fra ældre tid hvor egentlige data er sjældne, så venter denne litteratur endnu på mere systematiske studier i ideologi- og opinionshistorisk sammenhæng, til trods for at den ikke frembyder mindre interesse set fra kulturhistoriens mentale side. Prædikantfunktionen har dog været en af de vigtigste formidlinger mellem lokalsamfund og den vide verden, mellem samfundslag med forskellig uddannelses- og bevidsthedsform, mellem magthavere og undersåtter.

Historikere der griber til det foreliggende danske værk ud fra sådanne interesser, risikerer imidlertid at blive skuffet, da den historie det beskæftiger sig med, udelukkende handler om ideer om og med prædikener. Denne historie optager forf. som præst og lærer i homiletik (prædikekunst); men der er kun i en vis forstand tale om et teologihistorisk arbejde. Bogens sigte er i grunden snarest systematisk, nemlig at bestemme prædikens »kategoriale egenart« ved at analysere forskellige typer, og det er karakteristisk nok ikke mindst teoretisk-homiletiske skrifter der er lagt til grund for fremstillingen. Dog belyses og suppleres teorierne også med flere udmærkede analyser, hentet fra praksis.